

Talouden kunnallistaminen

Murray Bookchin
suom. Jussi Haverinen

15. syyskuuta 2009

Luku 1

Talouden kunnallistaminen

Alkup. Municipalization: Community Ownership of the Economy.
Green Perspectives no.2 helmikuu 1986

Artikkelissani “Toward a Libertarian Municipalism”¹ esitin ajatuksen siitä, että mitä tahansa vastakulttuuria, suhteessa vallitsevaan kulttuuriin, täytyy kehittää samanaikaisesti vastainstituutioiden kanssa, suhteessa vallitseviin instituutioihin. Tarkoitin hajautettua, konfederaalista, ruohonjuuritason valtaa, joka tulisi saamaan hallintaansa yhteiskunnallisen ja poliittisen elämän mitä keskitetty, byrokraattinen kansallisvaltio väittää omakseen. Pitkästi 1800-luvulla ja lähes puolet 1900-luvusta kansanvallan klassinen keskus, radikaalien ideologioiden enemmistön mukaan, on sijainnut tehtaassa, kentässä jossa käydään konfliktia palkkatyön ja pääoman välillä. Tehdas “valtakysymyksen” lokuksena perustui uskomukseen siitä, että teollinen työväenluokka oli “hegemoninen” toimija radikaalissa yhteiskunnallisessa muutoksessa; että sitä tulisi “ajamaan” sen omat “luokkaedut” (käyttääkseni tuon ajan radikalismien kieltä) “kumoamaan” kapitalismin, yleensä ottaen aseellisten kansannousujen ja vallankumouksellisten yleislakkojen kautta. Se perustaisi sitten tämän jälkeen oman yhteiskunnallisen hallinnon järjestelmän — joko “työväen valtion” (marxilaisuudessa) muodossa tai konfederaalisten tehdaskomiteoi-

¹Our Generation (Vol. 16, Nos. 3-4, Kevät-kesä 1985, s. 9-22)

den muodossa (anarkosyndikalismissa).

Voimme jälkikäteen nähdä, että Espanjan sisällissota vuosina 1936–39 oli viimeinen historiallinen yritys, jonka näennäisesti vallankumouksellinen Euroopan työväenluokka teki tätä mallia seuraten.² Näinä viitenäkymmenenä vuotena, jotka ovat kuluneet (lähes kuukauden tarkkuudella tätä kirjoittaessani) on tullut selväksi, että kolmekymmentäluvun suuri vallankumouksellinen aalto oli kliimaksi ja loppu proletaarisen sosialismin ja anarkismin aikakaudelle, aikakaudelle joka juontaa aina historian ensimmäiseen työläisten kansannousuun: Pariisilaisten käsityöläisten ja työläisten kansannousuun Kesäkuussa, 1848, jolloin barrikaadit nostettiin punaisten lippujen alla Ranskan pääkaupungissa. Niinä vuosina, jotka seurasivat tätä, varsinkin 1930-luvun jälkeen, rajoitetut yrityksen toistaa proletaarisen vallankumouksen klassista mallia (Unkarissa, Tsekkoslovakiassa, Itä-Saksassa ja Puolassa) ovat epäonnistuneet, tai itseasiassa, ovat traagisia kaikuja suurista päämääristä, ihanteista ja yrityksistä, jotka ovat haihtuneet historiallisiksi.

Lukuunottamatta kolmannen maailman kapinallisia maatyöläisten liikkeitä, kukaan, paitsi muutamat dogmaattiset lahkolaiset, ei ota Kesäkuun 1848, 1871 Pariisin kommuunin, Venäjän 1917 vallankumouksen ja Espanjan 1936 vallankumouksen “malleja” vakavasti — osittaen koska sen tyyppinen työväenluokka, joka teki nuo vallankumoukset on lähestulkoon tullut liikkumattomaksi teknologisen ja yhteiskunnallisen muutoksen takia, osittaen koska se aseistus ja barrikaadit, jotka antoivat näille vallankumouksille jonkin verran valtaa ovat muuttuneet pelkästään symbolisiksi modernien kansallisvaltioiden käytössä olevan suunnattoman so-tilaallisen varustuksen edessä.

Kuitenkin on olemassa myös toinen perinne, joka on pitkään

²Saadaksesi katsaus Espanjan sisällissodasta viidenkymmenen vuoden jälkeen, katso artikkelini “On Spanish Anarchism”, *Our Generation* (1986) ja “The Spanish Civil War: After Fifty Years” *New Politics* (Vol. 1, No. 1 New Series; kevät 1986). Taustaa aiheesta löydät kirjasta *The Spanish Anarchists: The Heroic Period*, samalta kirjoittajalta.

ollut osanen Eurooppalaista ja Amerikkalaista radikalismia: vapaudenhenkisen kunnallispolitiikan kehitys, uudenkaltainen politiikka, joka rakentuu kaupunkien, naapurustojen ja kansalaisten yleiskokousten ympärille, vapaasti liittoutuen paikallisesti, alueellisesti ja lopulta mantereen laajuisesti. Tämä “malli”, jota muun muassa Proudhon, Bakunin ja Kropotkin kannattivat jo päälle vuosisata sitten, on enemmän kuin pelkkä ideologinen perinne: se on noussut pintaan toistuvasti aitona kansan toimintatapana Espanjassa Comunerosten joukossa 1500-luvulla, Amerikkalaisissa kaupunkien kokousten liikkeessä, joka toimi Uudesta Englannista Charlestoniin 1770-luvulla, Pariisilaisessa sektionaalisessa kansalaisten yleiskokouksissa varhaisella 1790-luvulla ja tämän lisäksi toistuvasti 1871 Pariisin kommuunista aina Madridin kansalaisten liikkeeseen 1960- ja varhaisella 1970 -luvulla.

Se on lähestulkoon tukahduttamaton milloin ikinä ihmiset ovat lähteneet liikkeeseen, vapaudenhenkinen kunnallispolitiikka ilmaantuu aina alhaalta lähteissä liikkeissä — huolimatta kaikista radikaaleista dogmeista proletariaatista — kuten “paikallisessa sosialismissa” jonka pariin ihmiset ovat kääntyneet nykypäivän Englannissa, Yhdysvaltojen radikaaleissa kunnallisissa liitoissa ja suosituissa kaupunkiliikkeissä yleisesti ottaen länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Näiden liikkeiden perustana ei ole enää se tavanomainen tiukasti luokkapohjaiset aiheet, jotka ovat tehtaasta lähtöisin; ne koostuvat laajoista, tai itseasiassa haastavista aiheista, kuten ympäristöön, kasvuun, asuntoihin ja logistiikkaan liittyvistä ongelmista, jotka häiritsevät kuntia kautta maailman. Nämä aiheet leikkaavat perinteisten luokkalinjojen poikki ja ne ovat tuoneet ihmisiä yhteen neuvostoihin, yleiskokouksiin, kansalaisten aloiteliikkeisiin, usein välittämättä heidän ammatillisista juurista tai taloudellisista eduista. Paljon enemmän kuin yksikään joukko aiheita, nämä ovat tehneet sen mitä perinteinen proletaarinen sosialismi ja anarkismi *ei koskaan* saanut aikaiseksi: He ovat tuoneet yhteen yhteisiin liikkeisiin ihmisiä keskiluokasta sekä työväen-

luokkaisista taustoista, maaseudulta sekä urbaaneista asuinalueista, koulutettuja sekä kouluttamattomia yksilöitä, itseasiassa niin laajan kirjon ihmisiä konservatiivisesta sekä liberaalista ja radikaalista perinteistä, että on mahdollista todella puhua potentiaalista koko kansan liikkeelle, ei pelkästään luokkaan suuntautuneesta liikkeestä, jossa teolliset työläiset ovat aina olleet väestön vähemmistö.³ Varauksetta voi sanoa, että tämän kaltainen liike palauttaa jälleen “kansan” todellisuuden, jolle suuret demokraattiset vallankumoukset perustuivat, ennen kuin ne sirpaloituivat luokka ja ryhmä kohtaisten etujen takia. Historia näyttää uudelleenrakentavan jälleen sitä mikä oli kerran alustava ja epämääräinen Valistuksen ihanne, josta sai juurensa 1700-luvun Amerikkalaiset ja Ranskalaiset vallankumoukset. Kerrankin on mahdollista ajatella enemmistö pohjaisia voimia suureen yhteiskunnalliseen muutokseen, eikä niitä vähemmistö pohjaisia liikkeitä, jotka olivat olemassa proletaarisen sosialismin ja anarkismin kahden vuosikymmenen aikana.

Radikaalit ideologit ovat taipuvaisia katsomaan näitä erinomaisia kunnallisia liikkeitä skeptisyydellä ja yrittämään, kun pystyvät, tuomaan niitä perinteisten luokkaohjelmien ja analyysien alaisiksi. Madridin kansalaisten liike 1960-luvulla joutui lähestulkoon kaikkien poliittisen spektrin radikaalien tuhoamaksi koska he pyrkivät manipuloimaan oikeasti kansanomaisista kunnallista pyrkimystä, joka pyrki demokratisoimaan Espanjan ja antamaan uudelleenlaisen yhteistyön ja eettisen puolen ihmisten urbaanille kanssakäymiselle. MKL:stä tuli kenttä sosialistien, kommunistien ja muiden Marxilais-Leninististen ryhmien pyrkimysten vahvistamiselle kunnes se lähestulkoon kokonaan muutettiin ajamaan puolueiden erityisetuja.

Se, että vapaudenhenkiset kunnalliset liikkeet muodostavat ny-

³Tämä on aina ollut suurin vallankumouksellisten työväenluokkaisten liikkeiden puute ja se on syyllinen niiden muodostamille katkerille sisällissodille niissä muutamissa tapauksissa kun ne olivat erityisen onnistuneita.

kypäivänä ainoastaan potentiaalisen haasteen kansallisvaltiolle ja että ne muodostavat suuren kentän aktiivisen kansalaisten ja uuden politiikan muotoutumiselle — ruohonjuuritason, kasvotaisen ja aidosti kansanomaisen luonteeltaan — on käyty läpi tämän kirjoittajan muissa kirjoituksissa, eikä sitä tarvitse tutkia enempää tässä.⁴ Tässä hetkessä riittää jos kysyy pelkästään yhden hyvin tärkeän kysymyksen: onko vapaudenhenkinen kunnallispolitiikka pelkästään poliittinen “malli”, siitä riippumatta kuinka anteliaita olemme kun määrittelemme “politiikan” vai kuuluuko siihen myös taloudellista elämää?

Se, että vapaudenhenkinen kunnallispoliittinen näkemys on epäyhteensopiva “talouden kansallistamisen” kanssa, joka pelkästään vahvistaa kansallisvaltion valtaa taloudellisella vallalla, on liian itsestäänselvää, että sitä kannattaisi käsitellä enempää. Myöskään sanaa “libertaarinen” ei voida antaa pelkästään omistajuutta ajaville, Ayn Randin ja muiden samanlaisten kannattajille, perustelemaan yksityisomaisuutta ja “vapaita markkinoita”, Marx, ansiokkaasti, osoitti selkeästi, että “vapaat markkinat johtavat väistämättä harvainvaltaiseen ja monopolistiseen suuryritysten markkinoihin, joissa on yrittäjyyden manipulointia, joka on kaikilla tavoin rinnakkaista ja lopulta yhtyvää valtion hallinnan kanssa.”⁵

Mutta entä sitten syndikalistien ihanne “kollektivisoiduista” itsehallituista yrityksistä, jotka olisi koordinoitu samankaltaisten yrittäjien mukaisesti kansallisella tasolla ja koordinoitu maantieteellisesti paikallisen tason “kollektiiveilla”? Tässä kohdin perinteinen sosialistinen kritiikki tästä syndikalistisesta talouden hal-

⁴“The Greening of Politics: Toward a New Kind of Political Practice”, Green Perspectives, No. 1, Tammikuu 1986 ja “Popular Politics vs. Party Politics,” Green Program Project Discussion Paper no. 2 Katso myös uusi laajennettu versio *The Limits of the City* kirjasta joka mainittiin viitteessä 1.

⁵On absurdia, että yrittää väittelemällä suostutella suuryritykset reformiin — “moralisoida” ahneus ja voitontavoittelu. Tämä on tyypillinen esimerkki liberaalista naiviudesta, joka yrittää sitä missä tuhat vuotta katolilaisuutta epäonnistui. Elokuvat kuten “The Formula” kertovat meille enemmän suuryritysten “moraalisuudesta” ja “tehokkuudesta” kuin ryväs kirjoja ja artikkeleita, jotka monet reformia ajattelevat lehdet saavat aikaiseksi.

linnan muodosta ei ole ilman syytä: suuryritys tai yksityisöistyneinen, “työläisten hallitsema” tai ei — on ironista kyllä teollisen hallinnon tekniikka, joka on tulossa muotiin nykypäivänä “työpaikan demokratiana” tai “työläisten omistajuutena” eikä se muodosta minkäänlaista uhkaa yksityisomaisuudelle ja kapitalismille. Espanjalaiset anarkosyndikalistiset kollektiivit vuosina 1936-37 olivat itseasiassa ammattiliiton hallinnoimia ja ne osoittautuivat hyvin haavoittuviksi sille keskittämälle ja byrokratisoinnille, joka ilmaantuu monissa hyvää tarkoittavissa osuuskunnissa kun tarpeeksi aikaa on kulunut. Vuoden 1937 puoliväliin mennessä ammattiliiton miesten sopimukset olivat jo korvanneet työväen hallinnon tehtaissa, eivätkä CNT:n puolesta anteeksipyytelijöiden väitteet muuta tätä. “Anarkististen” ministereiden, kuten Katalonian hallituksen Abad de Santillanin, paineen alla he alkoivat olemaan lähestulkoon sama kuin kansallistettu hallitus, jota Espanjalaisen “Vasemmiston” Marxilaiset osaset kannattivat.

Joka tapauksessa, “taloudellinen demokratia” ei ole pelkästään tarkoittanut “työpaikan demokratiaa” ja “työläisten omistajuutta”. Monet työläiset halusivat itseasiassa mieluummin päästä pois tehtaistaan mikäli he voisivat löytää luovempaa käsityöläistyypistä työtä, eikä pelkästään “ottaa osaa” oman kurjuutensa “suunnitteluun”. Mitä “taloudellinen demokratia” tarkoittaa sen kaikkein syvällisimmässä merkityksessään oli vapaata, “demokraattista” saatavuutta elämälle tarpeisiin tuotteisiin, vastakohtana poliittiselle demokratialle, tai siis, takuu vapauten aineellisesta puutteesta. On likainen porvariston temppu, johon monet radikaalit ottavat tietämättään osaa, tulkita uudelleen “taloudellinen demokratia” “työläisten omistajuudeksi” ja “työpaikkademokratiaksi” ja tämä on alkanut tarkoittamaan työläisten “osanottoa” voittojen jaossa ja teollisessa hallinnossa, sen sijaan että se tarkoittaisi vapautta tehtaan, rationalisoidun työnteon, ja “suunnitellun tuotannon” tyranniasta, joka on yleensä ottaen riistävää tuotantoa työläisten hyväksynnällä.

Kommunalismi tekee merkittävän askeleen eteenpäin kaikista näistä käsitteistä vaatimalla talouden kunnallistamista — ja yhteisön tekemää sen hallinnointia osana julkisen itsehallinnon *politiikkaa*. Siinä missä syndikalistinen vaihtoehto *uudelleen yksityistää* talous “itsehallinnollisiin” kollektiiveihin avaa tien niiden rappeutumiselle perinteisiin yksityisomaisuuden muotoihin — olivat ne sitten “kollektiivisesti” omistettuja tai ei — vapaudenhenkinen kunnallispolitiikka politisoi talouden ja sulauttaa sen julkiseen kenttään. Tehtaat tai maaseutu ei ilmaannu erillisenä etuna kunnallisessa kollektiivissa. Myöskään työläiset, maanviljelijät, teknikot, insinöörit, yliopistoja käyneet tai muutkaan eivät pääse jatkamaan omaa ammatillista identiteettiään erillisinä identiteetteinä, jotka ovat olemassa irrallaan kansalaisten joukosta kasvotaisissa yleiskokouksissa. “Omaisuus” sulautetaan kommuuniin sen vapaudenhenkisen institutionaalisen rakenteen aineellisena osana, itseasiassa osana laajempaa kokonaisuutta, jota asukkaat hallitsevat yleiskokouksessa *kansalaisina* — eikä ammatillisesti suuntautuneena etujoukkona.

Se mikä on aivan yhtä tärkeää on, että kaupungin ja maaseudun välinen “antiteesi”, joka on ratkaisevan tärkeä radikaalille teorialle ja yhteiskunnalliselle historialle, ylitetään “township” muodossa, perinteisessä Uuden Englannin lainsäädännöllisessä yksikössä, jossa urbaaniyksikkö on ydin sen maataloudellisille ja kyläkokoiselle ympäristölle — eikä urbaanina yksikkönä, joka on niille vastakkainen.⁶ Township on näin pieni alue tätä laajemmalla alueella kuten maakunnan tai “bioregionin” alueet.

Käsitettynä näin talouden kunnallistaminen täytyy erottaa

⁶Katso Lewis Mumfordin erinomainen käsittely Uuden Englannin townshipeistä kirjassa *City in History* (New York: Harcourt, Brace & World; 1961, s. 331-33) Mumford valitettavasti käsittelee township muotoa menneisyyden ilmiönä. Oma mielenkiintoni aiheeseen tulee kotiliittovaltioni, Vermontin, tutkimisesta, jossa monista muutoksista huolimatta, kaupungin ja maaseudun yhteenliittymä on vieläkin institutionalisoitu alueellisesti ja laillisesti kaupunginkokousten ympärille. Vaikkakin tämä poliittinen muoto on laskemassa nykypäivän Uudessa Englannissa, sen toimivuus ja arvo on historiallisesti merkittävä eikä teoreettisen spekulatiion osanen.

“kansallistamisesta” ja “kollektivisoinnista” — joista ensimmäinen johtaa byrokraattiseen ja ylhäältä johdettuun hallintaan ja jälkimmäinen todennäköisesti kollektivisoidun yksityisomisteisen talouden muodostumiseen ja luokka tai kasti identiteettien jatkumiseen. Kunnallistaminen tuo puolestaan talouden yksityiseltä tai erilliseltä kentältä julkiseen kenttään, jossa *koko* yhteisö muodostaa taloudellisen politiikan — merkittävimmin alueen kansalaiset työskentelee kasvottaisissa suhteissa *yleisen* “edun” vuoksi, joka ylittää erilliset, työperäiset erityisedut. Talous ei ole enää pelkääntään taloutta sanan tarkassa merkityksessä — joko “bisneksenä”, “markkinoina”, “kapitalismina”, “työläisten hallitsemina” yrityksiinä. Siitä tulee oikeasti *poliittista* taloutta: *poliksen* tai kommuunin taloutta. Ajatellen näin, talous on oikeasti yhteisöllistetty sekä politisoitu. Kunta, tai tarkemmin, asukkaiden joukko kasvottaisessa yleiskokouksessa, omaksuu talouden osana julkisia asioita, irrottaen siltä identiteetin, joka voi tulla yksityistetyksi itseään palvelevaksi yritykseksi.

Mikä estää kuntaa muuttumasta nurkkakuntaiseksi kaupunkivaltioksi, jonka kaltaisia ilmaantui myöhäisellä keskiajalla? Kukaan, joka etsii “takuuvarmoja” ratkaisuja esiin nostetuille ongelmille, ei tule löytämään niitä täältä lukuunottamatta tiedostamisen ja etiikan ohjaavia periaatteita ihmisten välisissä asioissa. Kuitenkin jos etsimme tätä vastustavia suuntauksia on olemassa vastaus jonka voin esittää. Kaikkein tärkein seikka, joka nosti esiin myöhäisen keskiajan kaupunkivaltiot oli sen kerrostuminen sisältäkäsän — ei ainoastaan seuraamuksena eroissa varallisuudessa, vaan myös statuksessa, osittain saaden juurensa suvusta mutta myös osittain ammatillisista eroavuuksista. Itseasiassa se määrä, jossa kaupunki menetti tajunsa kollektiivisesta yhtenäisyydestä ja jossa se jakoi asiansa yksityisiin ja julkisiin asioihin, julkisesta elämästä tuli myös yksityistettyä ja jaoteltua “sinikynsiin” tai plebeijeihin jotka värjäisivät kangasta Florencen kaltaisissa kaupungeissa ja ylimielisempään käsityöläisten joukkoon, jotka valmistivat

hyvälaatuisia tuotteita. Omaisuus oli myös suuri seikka yksityistetyssä taloudessa, jossa aineelliset erot saattoivat laajentua ja ylläpitää koko joukkoa hierarkisia eroja.

Talouden kunnallistaminen ei ainoastaan sulauta itseensä amatillisia eroja, jotka saattaisivat käydä julkisesti hallinnoitua taloutta vastaan; se sulauttaa itseensä myös aineelliset elämiseen tarvitut tuotteet yhteisöllisellä jakelutavalla. “Jokaiselta kykyjensä mukaan ja jokaiselle tarpeidensa mukaan” institutionalisoidaan silloin osaksi *julkista* kenttää, ei ideologisesti yhteisöllisenä iskulauseena. Tämä ei ole ainoastaan päämäärä, se on myös *tapa toimia poliittisesti* — tapa, joka saa rakenteellisen muodon kunnassa yleiskokousten ja julkisten virkojen kautta.

Tämän lisäksi yksikään kunta ei voi toivoa saavuttavansa taloudellista autarkiaa, eikä niiden tulisikaan yrittää tehdä sitä mikäli se ei halua tulla sisäänpäin kääntyneeksi ja nurkkakuntaiseksi, eikä pelkästään “itseriittoisaksi”. Tämän takia kuntien konfедераatiosta — Kommuunien kommuunista — muodostetaan sekä taloudellisesti että poliittisesti jaetuksi julkisesti hallittujen resurssien universumiksi. Talouden hallinnointi, nimenomaan koska se on julkista toimintaa, ei rappeudu yksityistettyihin vaihtoihin yritysten välillä; pikemminkin se kehittyy liittoutuneisiin vaihtoihin kuntien välillä. Toisin sanoen, yhteisöllisen kanssakäymisen *yksiköt* laajennetaan todellisista tai potentiaalisista yksityisistä yksiköistä institutionaalisesti todellisiin *julkisiin* yksikköihin. Konfедераatiosta tulee julkinen projekti jo määritelmänsä mukaisesti, ei pelkästään jaettujen tarpeiden ja resurssien takia. Mikäli on olemassa mitään tapaa välttää kaupunkivaltion nousu, puhumattakaan itseään palvelevista porvarillisista “osuuskunnista”, niin se on poliittisen elämän kunnallistamisen kautta, joka on niin täydellinen että politiikka omaksuu ei ainoastaan sen mitä kutsumme julkiseksi kentäksi, vaan myös elämiseen tarvitut aineelliset tarvikkeet.

Ei ole “utooppista” pyrkiä talouden kunnallistamiseen. Päinvastoin, se on käytännöllistä ja saavutettavissa olevaa, mikäli ajatte-

lemme yhtä vapaasti mielessämme kuin yritämme saavuttaa vapautta elämässämme. Paikallinen alueemme ei ole ainoa kenttä, jolla me elämme arkipäiväisen elämämme; se on myös aito taloudellinen kenttä, jossa työskentelemme ja sen luontainen ympäristö on se aito ympäristöllinen kenttä, joka haastaa meitä elämään harmoniassa luonnon kanssa. Tässä kohdin voimme alkaa kehittämään ei ainoastaan eettisiä siteitä, jotka kytkevät meidät yhteen aitoon ekoyhteisöön, vaan myös aineellisia siteitä, jotka voivat tehdä meistä päteviä, vallassa olevia ja itseriittoisia — mikäli ei “itseriittoisia” ihmisiä. Se määrä, missä kunnat tai paikalliset kuntien konfederaatiot ovat *poliittisesti* yhtyneitä, ne ovat silti melko hauraita kanssakäymisen muotoja. Siinä määrin missä sillä on hallinta omasta taloudellisesta elämästään, vaikkakaan ei siinä nurkkakuntaisessa mielessä, joka muuttaa sen yksityistetyksi kaupunkivaltioksi, sillä on taloudellinen valta, ratkaisevan tärkeä vahvistus sen poliittiselle vallalle.